

Momsen på maten

De flesta tycks numera vara överens om att vårt skattesystem knakar i fogarna. Det blir alltmer problematiskt att bedriva fördelningspolitik på det traditionella viset, dvs genom progressiva inkomstskatter; ett nytänkande inom skatteområdet är nödvändigt om vi ska kunna leva upp till våra fördelningspolitiska ambitioner.

En tanke som kom fram i årets avtalsrörelse, och som vi också känner igen från tidigare val- och avtalsrörelser, var att momsen på maten skulle sänkas. Det kan därför vara befogat att titta en smula närmare på principerna för indirekt beskattning för att se om en sänkning av momsen på en viss varugrupp är att rekommendera ur en samhällsekonomisk synvinkel.

En av de bärande tankarna när det gäller indirekt beskattning i Sverige är att alla varor ska beskattas efter samma procentsats. Detta motiveras delvis av att en uniform beskattning är enklare att administrera, men kanske också av några slags allokeringshänsyn. Man har menat att skattesystemet bör vara "neu-

tralt" i den meningen att alla varor bör beskattas likartat. En sådan neutralitet är dock långtifrån självklar. Om samhället måste dra in en viss kopkraft från medborgarna i form av skatter, och om denna indragning ska ske på ett sätt som *minimerar* de i och för sig ofrånkomliga störningar som skatterna förorsakar i samhällsekonomin, så vore det ju en hart när otrolig tillfällighet om dessa "störningsminimerade" skatter visade sig vara lika stora för alla varor. Vissa varor är ju mer känsliga för skatter, medan efterfrågan på andra förblir så gott som opåverkad. I själva verket har man heller aldrig tillämpat den uniforma beskattningen konsekvent: som bekant beskattas t ex alkohol och charterresor enligt andra procentsatser än t ex mat och kläder. Sådana avvikelser får också stod inom en gren av den moderna skatteforskningen, nämligen den sk teorin för optimal beskattning, som just sysslar med att studera vilka slags varor som bör beskattas hårt respektive mindre hårt.

Två huvudprinciper galler för den indi-

rekta beskattningen i ett samhälle som strävar efter att *minimera skattesystemets störningar* på ekonomin och som samtidigt vill åstadkomma en *jämnare fördelning av välfärden* bland medborgarna. För det första bör varor som kännetecknas av en låg priskänslighet beskattas hårt. Skälet till detta är enkelt: om konsumtionen av en viss vara inte påverkas nämnvärt av en prishöjning kommer inte heller den högre skatten på just den varan att orsaka någon nämnvärd förändring i konsumtionsmönstren. Störningseffekterna blir därmed obetydliga. För det andra bör sådana varor beskattas hårt vilkas konsumtion tenderar att öka kraftigt med stigande inkomst. Detta beror på de fördelningspolitiska målen: man bör i första hand beskatta sådana varor som spelar en relativt större roll för höginkomsttagare än för låginkomsttagare. De varor som bör beskattas hårt är alltså sådana som dels är prisokänsliga, dels tenderar att konsumeras av höginkomsttagare. Bra skatteobjekt skulle således kunna utgöras av fransk konjak och operabiljetter.

Nå, hur är det nu med momsen på maten? De studier som gjorts av pris- och inkomstkänsligheten hos livsmedel visar vad man redan tidigare hade på känn: såväl pris- som inkomstkänsligheten är låg. Att maten är mindre priskänslig än de flesta andra varugrupper betyder att den är en bra kandidat för höga indirekta skatter; momsen på maten bör vara hög. Å andra sidan pekar den låga inkomstkänsligheten på motsatsen; momsen på maten bör sänkas. Vi har således två motverkande effekter, och svaret på frågan om huruvida momsen på maten bör slopas blir därmed beroende av hur samhället värderar målet att åstadkomma en jämnare fördelning av välfärden gentemot målet att mildra skattesystemets störningar på samhälls-ekonomin. Det är emellertid svårt att finna andra varugrupper som lämpar sig bättre för en momssänkning. Vi har i och för sig inte särskilt exakta kunskaper om olika varors respektive pris- och inkomstkänslighet, men studier gjorda av Carl Johan Dahlman och Anders Klev-

marken mfl forskare tyder på att det knappast finns några andra varugrupper som på samma gång har en *mindre* inkomstkänslighet och en *större* priskänslighet än livsmedel.

Från samhällsekonomisk synpunkt är därför förslaget om ett slopande, eller åtminstone en sänkning, av momsen på maten ett rimligt förslag. Om man vill förändra den indirekta beskattningen i Sverige i syfte att åstadkomma en jämnare fördelning av välfärden finns det ingen varugrupp som lämpar sig entydigt bättre för en momssänkning än maten. Ett argument som skulle kunna resas mot en sådan åtgärd är möjligen det stabiliseringspolitiska: Om vi ska komma till rätta med budgetunderskottet är inga skattesänkningar över huvud taget möjliga. Mot detta kan man svara att en skatteförändring med så utpräglad fördelningsprofil som ett slopande av momsen på livsmedel mycket väl kan kombineras med en höjning av momsen (eller av taxorna) på andra varor där en sådan höjning kan vara fördelningspolitiskt motiverad. I själva verket existerar flera varugrupper som skulle lämpa sig för en sådan åtgärd, till exempel varaktiga konsumtionsvaror (såsom hushållsmaskiner, bilar o dyl) och kanske även kläder, sjukvård och universitetsutbildning. Dessa varugrupper kännetecknas nämligen av att de är relativt okänsliga för prishöjningar och av att konsumtionen tenderar att stiga kraftigt med ökande inkomst.

Nu kanske man inte bör låta momsen bli alltför differentierad; vår kunskap om olika varors respektive pris- och inkomstkänslighet är som sagt begränsad. Dessutom kan administrationskostnaderna bli orimligt höga för ett alltför sofistikerat system. Men huvudprincipen är i alla fall enkel och viktig: Om samhället behöver dra in köpkraft i form av skatter bör man göra det på ett sådant sätt att skattesystemet orsakar så små störningar som möjligt i samhälls-ekonomin. Man bör därför i möjligaste mån försöka undvika att beskatta "fel" varor.

Mats Persson